

نوید آینده درخشان تئاتر

نوشته سید حسین رسولی

چند روزی از جشنواره می‌گذرد و اکنون بسیاری از کارها دیده شده‌اند. جالب است که تعدادی از نمایش‌ها از پیش در تهران روی صحنه بودند و بیشتر منتقدان و تئاتردوستان نیز با آنها آشنا شده بودند. امسال نمایش‌های «بیگانه در خانه» به نویسندگی و کارگردانی سید محمد مساوات، «متساوی‌الساقین» به نویسندگی و کارگردانی عمادالدین رجب‌لو، «باق‌وحش» به نویسندگی فراز مهدیان دهکردی و کارگردانی امیربهاور اکبریور دهکردی، «است» به نویسندگی پرینا شمس و امیر ابراهیم‌زاده و کارگردانی پرینا شمس، «کریملوژی» به نویسندگی مه‌رآن رنجبر و کارگردانی رضا بهرامی، «دست‌هایم کو مم حسن» به نویسندگی رضا گشتاسب و کارگردانی رضا کریمی‌زاده بیشتر از دیگر تئاترها مورد توجه نویسندگان، منتقدان و تئاتردوستان قرار گرفتند.

یکی از مهم‌ترین غافلگیری‌های جشنواره امسال مربوط به کارهای شهرستانی بود. جوانان تئاتری هم که سال‌هاست گوی رقابت را از استادان کهنه‌کار تئاتر ربوده‌اند و اجازه نفس کشیدن به کسی نمی‌دهند. برخی از کارهایشان آنچنان جسور، خلاق و منسجم است که حرفی برای گفتن نمی‌ماند. گروه‌های شهرستانی هم همیشه حرف‌هایی برای گفتن داشته‌اند. امسال دو نمایش «متساوی‌الساقین» به نویسندگی و کارگردانی عمادالدین رجب‌لو و «باق‌وحش» به نویسندگی فراز مهدیان دهکردی و کارگردانی امیربهاور اکبریور دهکردی بازخوردهای مثبت فراوانی داشتند. کار رجب‌لو بشدت رئالیستی است و آنقدر در این زمینه افراط می‌کند که به فضای ناتورالیستی نزدیک می‌شود ولی تلاش می‌کند همه چیز را تنها به وراثت و محیط پیوند نزنند و کمی هم روحیه انتقادی دارد. نمایش «باق‌وحش» به خانواده می‌پردازد. ما شاهد خانواده‌ای سه نفره هستیم که در فضایی رئالیستی آغاز به کار می‌کند ولی ناگهان همه چیز به هم می‌ریزد و فضایی شبیه به کارهای رئالیستی پست‌مدرن شکل می‌گیرد و منطق روایت به هم می‌ریزد. انگار با نوعی رئالیسم جادویی طرف هستیم؛ مثلاً مرد خانواده تصمیم می‌گیرد برود و مرد دیگری که شبیه اوست وارد می‌شود. این دو نمایش تعداد زیادی از نقدها را به خود اختصاص داده‌اند که نشان از اهمیت ویژه آنها دارد. نمایش «بیگانه در خانه» به کارگردانی سید محمد مساوات و بازی محمد علی محمدی و نوید محمدزاده هم یکی دیگر از کارهای پر مخاطب و مورد توجه جشنواره است. این نمایش ابتدا در تئاتر مستقل تهران روی صحنه رفت و سپس به سالن اصلی تئاتر شهر آمد. مساوات چند سالی می‌شود که حضور خود را محکم کرده و آنقدر مورد توجه بوده است که تأثیر چشم‌گیری روی برخی گروه‌های جوان گذاشته است. کار او پر

از جزئیات ریز و درشت است. شاهد دکورهایی ناتورالیستی هستیم ولی شیوه اجرایی مساوات نزدیکی خاصی به سبک ناتورالیستی ندارد و بیشتر نویسندگان به او برچسب پست‌مدرن زده‌اند. نکته مورد اهمیت در این کار مساوات، اهمیت سینما و دوربین فیلمبرداری است. این نمایش با بازخوردهای مثبت فراوانی روبه‌رو شده و نقدهای فراوانی هم برای آن نوشته شده است. نمایش «است» به کارگردانی پرینا شمس نیز یکی دیگر از کارهای مهم امسال است. کارگردان جوان و دهه هفتادی این نمایش مورد توجه قرار گرفته است و مسیر جالبی را از تئاتر دانشگاهی تا جشنواره فجر پیموده. به نظر می‌رسد این کارگردان جوان و گروه جوانش یکی از شانس‌های جشنواره امسال باشند. موضوع این نمایش به مدرسه‌ای دخترانه می‌پردازد و در تالار مولوی میزبان تئاتردوستان بود. نمایش «ژنتیک» به نویسندگی و کارگردانی مهسا غفوریان از مشهد نیز در جشنواره حضور دارد ولی انتظارات را آنچنان برآورده نکرده با اینکه کاری متفاوت است. مهم‌ترین مشکل این نمایش بازیگران آن هستند که کیفیت بالایی ندارند ولی شاید در بخش کارگردانی یکی از نامزدها باشد. رضا گشتاسب یکی از پرکارترین هنرمندان امسال است. او از هنرمندان موفق در جشنواره‌های ریز و درشت است و امسال چند نمایشنامه در بخش صحنه‌ای دارد که یکی «نمایش کوچه مختار بود و ساسان بود و سیمین» به کارگردانی جواد صداقت و الهام ابنی است؛ دیگری «دست‌هایم کو مم حسن» به کارگردانی رضا کریمی‌زاده و آن یکی هم «چند روایت نامعتبر از آنچه نمی‌دیدیم» به کارگردانی کریم علی‌خواه. گشتاسب به فضای رئالیسم جادویی و سوررئالیسم علاقه دارد و معمولاً نمایشنامه‌های او هم تماشاگران را راضی می‌کند و هم منتقدان را. به نظر می‌رسد کارهای وی یکی از شانس‌های اصلی جوایز امسال باشد. مجید رحمتی در نمایش «کریملوژی» به کارگردانی رضا بهرامی درخشش خیره‌کننده‌ای داشته است و اکثر نویسندگان تئاتر از حضور صحنه‌ای او تعریف کرده‌اند. وقتی این نمایش در تئاتر شهر اجرا شد با استقبال تئاتردوستان روبه‌رو شد ولی نمایشنامه آن مورد پرسش‌های گوناگونی قرار گرفت. مه‌رآن رنج‌بر نویسنده این نمایش، امسال دو کار در جشنواره دارد. او نمایشنامه «مارلون براندو» را هم نوشته و کارگردانی کرده است. لیلی عاج با نمایش «کمیت‌نان» در جشنواره حاضر است که افت فراوانی داشته است و بعید است مانند پارسال جایزه‌ای را به خود اختصاص بدهد ولی کار او به وضعیت کارگران می‌پردازد و مورد پسند برخی از سلیقه‌هاست. افشین زمانی که از فجر جایزه دارد با نمایش «شازده احتجاب»

حاضر است و احتمال دارد در بخش کارگردانی مورد توجه قرار بگیرد. او کارگردانی جسور و زحمتکش است که پیش از متن «خاطرات هنرپیشه نقش دوم» به نویسندگی بهرام بیضایی را اجرا کرده و با استقبال فراوان روبه‌رو شد. امسال دو نمایش با توجه به شخصیت اسطوره‌ای «مده‌آ» هستند که هر دوازده شهرستان می‌آیند و بازیگران آنها هم زحمت فراوانی کشیده‌اند اما تنها نمایش «ننه مده‌آ» به کارگردانی آرژان بیژنی‌نسب در بخش مسابقه قرار دارد. حرف و حدیث‌ها درباره رقابتی بودن و غیر رقابتی بودن جشنواره هم گسترده شده است. برخی اعتقاد دارند که جایزه باعث ایجاد انگیزه می‌شود و آن کسی هم که جایزه می‌گیرد آینده روشنی خواهد داشت ولی مخالفان می‌گویند آنانی که جایزه نمی‌گیرند دچار سرخوردگی می‌شوند. گروهی می‌گویند رقابت باعث تولید خشونت و حاشیه می‌شود و این رفتار مناسب تئاتر نیست. گروهی دیگر می‌گویند اگر رقابت نباشد چطور می‌شود دیگران را قضاوت کرد. خیام وقار کاشانی، مدیر بخش «به‌علاوه فجر» سی‌وهشتمین جشنواره بین‌المللی تئاتر فجر می‌گوید: «رقابتی برگزار کردن این بخش می‌تواند به ادامه روند فعالیت تماشاخانه‌ها کمک کند زیرا آنها سعی می‌کنند در طول سال حساسیت و دقت بیشتری برای پذیرش آثار داشته باشند تا در پایان سال که جشنواره تئاتر فجر براساس ملاک‌هایی به ارزیابی و امتیازدهی آثار می‌پردازد، عملکرد بهتری ارائه کنند. اگر رقابت به شکلی درست و با برنامه‌ریزی انجام شود، مدیران جشنواره‌ها در زمینه پذیرش آثار دقت بیشتری خواهند داشت و صرفاً متمرکز بر جنبه تجاری آثار نخواهند بود. جشنواره تئاتر فجر باید از تماشاخانه‌هایی که برنامه خوب و باکیفیتی در طول سال داشته، حمایت و همچنین به این موضوع که چه تعداد از نمایش‌های بخش مسابقه تئاتر ایران از تماشاخانه‌های خصوصی هستند، توجه کند». از سوی دیگر، یوسف باپیری از کارگردانان تئاتر می‌گوید: «ما به جای اینکه سیاست‌های غلط را اصلاح کنیم، درگیر داوری و رقابت و مسائل حاشیه‌ای شده‌ایم. همان طور که می‌دانید رقابت باعث خشونت می‌شود. گروه‌ها باید در جشنی همگانی شرکت کنند و روابط اجتماعی خود را گسترش بدهند ولی شاهد خشونت و درگیری و نفرت و خشم هستیم. همه با هم دشمن شده‌اند. ما به جای اینکه اجراهای همدیگر را نگاه کنیم و با یکدیگر گفت‌وگو کنیم با هم درگیر هستیم. این بحث خیلی جدی است. باید هر چه زودتر سیاست‌های غلط و رویکردهای فعلی جشنواره‌ها اصلاح شود». این بحث همچنان در تئاتر ایران در جریان است و باید ببینیم در آینده چه اتفاقی رخ خواهد داد. ■